

суб'єктів, забезпечення сталого функціонування агропромислового комплексу, покращення рівня життя населення та ін.

Висновки. Враховуючи багатофакторний характер діяльності регіональної економіки, необхідно розглядати підприємницький потенціал регіону як поліструктурну систему, з її складовими: демографічним, фінансовим, трудовим, виробничим і зовнішньоекономічним ресурсом. Отже, оцінка складових підприємницького потенціалу регіону дає змогу зробити висновок про ступінь розвитку кожного з її елементів та ефективність використання їх у регіональному потенціалі країни.

Для відтворення ефективного економічного простору в Україні, виходячи з державної регіональної політики, необхідно враховувати принципи регіональної політики європейських держав, що стане важливим кроком на шляху включення національної економіки в європейський економічний простір та інтеграції України в європейське співтовариство. Тому ця модель потребує певних доробок і

методичного обґрунтування вибору найбільш ефективних шляхів економічного розвитку всіх регіонів країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
2. Ansoff I.H. Implanting strategic management / I.H. Ansoff. – Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall International, 1984.
3. Миргородська А.П. Розкриття сутності поняття «підприємницький потенціал» та його роль в потенціалі підприємства / А.П. Миргородська // Економіка і управління. – 2011. – № 5. – С. 144-148.
4. Концепція державної регіональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>.
5. Сайт Полтавської обласної державної адміністрації. Статистичний звіт по Полтавському регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oblrada.pl.ua/index.php/poltavastat>.
6. Богорад О. Д. Регіональна економіка : словник-довідник / Богорад О. Д., Невелєєв О. М., Падалка В. М. ; за ред. М. В. Підмогильного. – К. : НДІСЕП, 2004. – С. 72-73.

УДК 332.02:338.45:61

Шевчук І.Б.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівської державної фінансової академії*

СОЦІАЛЬНА ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

У статті розкрито сутність понять соціальної та економічної ефективності функціонування регіонального ринку медичних послуг. Окрема увага приділена поділу процесу її підвищення на відповідні етапи.

Ключові слова: регіональний ринок медичних послуг, соціальна ефективність, економічна ефективність, етап, регіональна політика.

Шевчук И.Б. СОЦИАЛЬНАЯ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫНКА МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ

В статье раскрыта сущность понятий социальной и экономической эффективности функционирования регионального рынка медицинских услуг. Отдельное внимание уделено делению процесса ее повышения на соответствующие этапы.

Ключевые слова: региональный рынок медицинских услуг, социальная эффективность, экономическая эффективность, этап, региональная политика.

Shevchuk I.B. SOCIAL AND ECONOMIC EFFICIENCY OF FUNCTIONING OF THE REGIONAL MARKET OF MEDICAL SERVICES

The article reveals the essence of the concepts of social and economic efficiency of functioning of the regional market of medical services. Special attention is paid to the separation of the process of its improvement on the relevant steps.

Keywords: regional market of medical services, social effectiveness, economic efficiency, stage, regional policy.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день розвиток як регіональних ринків медичних послуг (РРМП), так і національного носить складний і суперечливий характер, що обумовлено як значимістю медичної сфери для людської діяльності, що проявляється в соціально-економічних і науково-технологічних перетвореннях, так і проблемами, пов'язаними зі зміною правового статусу медичних закладів і споживачів медичних послуг, ціноутворення, задоволення попиту, впровадження медичного страхування, створення конкурентних відносин між суб'єктами ринку і т. п. Відповідно, ефективне функціонування РРМП суттєво впливає на економічний та соціальний стан країни в цілому, а пошук шляхів й механізмів його підвищення вимагає детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси функціонування ринку медичних послуг постійно перебувають у центрі уваги науковців різних галузей науки (А. Акопян, Б. Райзберг, А. Вялко, Г. Конашук, Ю. Данилочкін, З. Герасимчук [1], Н. Кузьміна, І. Тогунов, Т. Камінська [2], Т. Філіпова, І. Зайцева, В. Куценко, О. Комарова, Я. Остафійчук, Н. Мачуга, А. Цветкова [3], Н. Петрова, Н. Вишняков, С. Балохіна, Л. Тепліна, Т. Носуліч [4], Д. Арзянцева та ін.). Разом з тим окремі економічні та регіональні аспекти розвитку ринку медичних послуг досліджено неповно, вони потребують подальшого науково-практичного розгляду. Зокрема, важливо приділити належну увагу соціальній та економічній ефективності функціонування регі-

ональних ринків медичних послуг, а також окресленню заходів по їх підвищенню.

Метою статті є окреслення та розкриття змісту основних етапів процесу підвищення ефективності функціонування регіонального ринку медичних послуг у розрізі її економічного та соціального аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність функціонування регіонального ринку медичних послуг обумовлюється відповідними умовами, без яких є неможливим нормальне функціонування медичних закладів різних форм власності й надання медичних послуг населенню регіону, а також життєдіяльність людини.

По-перше, присутність різних форм власності (приватна, колективна, державна, муніципальна, змішана) та господарювання.

По-друге, ефективність функціонування РРМП залежить від здатності суб'єктів ринку впливати на рівень цін. При цьому наявність монополій (у т. ч. олігополій як колективних монополій) знижує ефективність функціонування ринку.

По-третьє, добре розвинута система економічного та адміністративного регулювання ринкових відносин.

По-четверте, наявність і доступність всеохоплюючої інформації про РРМП для достовірності оцінки і аналізу поточної ситуації функціонування даного ринку. Наголосимо на тому, що відсутність відповідної статистичної інформації не дозволяє належним чином оцінювати ситуацію на регіональних ринках медичних послуг.

По-п'яте, ринок ефективно функціонує, коли для виробників медичних послуг існує конкурентне середовище.

Аналіз та оцінка цих умов має передувати реалізації заходів регіональної політики щодо підвищен-

ня ефективності РРМП. При цьому процес підвищення ефективності функціонування регіонального ринку медичних послуг повинен бути розбитий на декілька етапів (рис. 1).

Перший етап передбачає проведення діагностики ефективності функціонування регіонального ринку медичних послуг. Так як у ринкових умовах господарювання ефективність функціонування РРМП залежить як від конкретного ефекту отриманого від порівняння прибутку із витратами, так і від збалансованості інтересів суспільства, виробників і споживачів медичних послуг, то діагностику слід проводити в напрямку дослідження соціальної та економічної ефективності.

Так, під економічною ефективністю РРМП слід розуміти досягнення найбільших результатів його суб'єктами за найменших затрат трудових, фінансових, медичних ресурсів. На нашу думку, в якості одного з основних показників економічної ефективності функціонування РРМП можна розглядати частку прибуткових медичних підприємств у загальній їх кількості в регіоні.

Дослідження економічної ефективності РРМП має здійснюватися з позиції встановлення:

1. ефективності виробничої структури (виробництво медичних послуг медичними закладами регіону у вартісному виразі);
2. ефективності ресурсного потенціалу (фонд оплати праці медичного персоналу, середньорічні оборотні кошти медичних закладів регіону);
3. ефективності залучених інвестицій (капітальні інвестиції в будівництво нових чи реконструкцію наявних медичних закладів регіону; вкладення у професійну підготовку наявних в регіоні медичних кадрів; фінансові інвестиції);
4. ефективності фінансово-економічної діяльності (витрати на виробництво медичних послуг; валовий прибуток медичних закладів);
5. співвідношення попиту і пропозиції медичних послуг.

При цьому встановити рівень загальної ефективності (E_z) функціонування РРМП можна за формулою:

$$E_z = \frac{DV}{IN}, \quad (1)$$

де DV – додана вартість створена на регіональному ринку медичних послуг; IN – інвестиції залучені в РРМП.

Ефективність i -го виду медичних послуг спожитих населенням регіону можна визначати за формулою:

$$E_{P_i} = \frac{PS_i}{P_i}, \quad (2)$$

де PS_i – фінансовий результат реалізації i -го виду медичних послуг в регіоні; P_i – попит на i -й вид медичних послуг в регіоні.

Економічність надання i -го виду медичних послуг в регіоні:

$$E_{K_i} = \frac{PS_i}{Z_i}, \quad (3)$$

де Z_i – затрати на надання i -го виду медичних послуг в регіоні.

Соціальна ефективність, на нашу думку, – це відображення ступеня задоволення як особи, так і суспільства загалом медичними послугами; це також ступінь відповідності розвитку регіональних ринків медичних послуг інтересам населення, яке проживає у відповідних регіонах. Якщо в конкретному регіоні збільшується кількість індивідуального і суспільного здоров'я, зростає рівень задоволеності споживачів

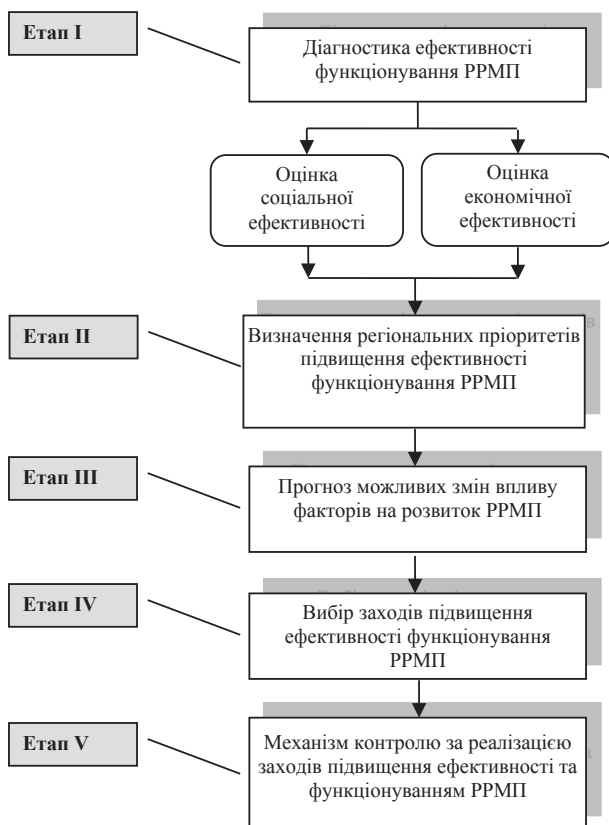

Рис. 1. Етапи процесу підвищення ефективності функціонування РРМП

послуг та їх родичів, то регіональний ринок медичних послуг цього регіону є соціально ефективним.

Соціальна ефективність формування регіональних ринків медичних послуг проявляється, на нашу думку, і в тому, що завдяки розвитку таких ринків створюється значна кількість робочих місць для висококваліфікованого медичного персоналу в регіоні.

Отже, збільшення соціальної ефективності формування регіональних ринків медичних послуг – це вагомий внесок в соціально-економічне зростання регіонів.

Таким чином, очевидно, що в результаті формування регіональних ринків медичних послуг соціальна ефективність проявляється, насамперед, на регіональному рівні, засвідчуючи про поліпшення умов проживання і якості життя спільноти того чи іншого регіону.

Але її можна визначити і на рівні функціонування окремих підприємств регіону, які виробляють медичні послуги. При цьому, вочевидь, оцінка соціальної ефективності повинна оцінюватися через:

1) поліпшення середовища, у якому виробляються медичні послуги, зокрема через умови праці виробника медичних послуг (безпека праці, температурний режим, шумовий та вібраційний фон тощо);

2) поліпшення комфортності цього середовища для споживача медичних послуг.

Таким чином, соціальна ефективність – це відповідність результатів функціонування РРМП основним соціальним потребам суспільства, інтересам окремої людини щодо покращення і примноження здоров'я, забезпечення рівного доступу до медичних послуг та задоволення їх якістю. Тут можна говорити про нарощування капіталу здоров'я населення регіону шляхом диверсифікації медичних послуг, під якою варто розуміти розширення асортименту медичних послуг, освоєння нових методів лікування з метою покращення індивідуального та суспільного здоров'я населення. При цьому вона повинна визначатися потребами населення регіону у поліпшенні здоров'я та особливостями розвитку регіональних ринків медичних послуг.

Соціальна ефективність функціонування регіональних ринків медичних послуг перебуває у прямій залежності від задоволеності споживачів якістю медичних послуг, отриманих на даних ринках. Для підвищення її рівня необхідно:

– розвивати конкурентоспроможність медичних закладів регіону;

– підвищувати якість медичних послуг та сервіс обслуговування у лікувальних установах;

– орієнтувати медичний персонал на максимальну задоволеність пацієнта від отриманих медичних послуг.

Зазначимо, що соціальна ефективність функціонування регіональних ринків медичних послуг полягає у задоволенні соціальних потреб не лише споживачів медичних послуг, а й їх виробників. Підвищити її рівень з такої позиції можливо за рахунок зростання оплати медичних кадрів в регіоні, забезпечення нормальних умов праці, удосконалення практичних навичок у закладах післядипломної освіти в межах регіону тощо.

Для оцінки соціальної ефективності функціонування РРМП пропонуємо використовувати наступну систему показників:

1. частка від опитаного населення, що задоволені якістю медичних послуг (зростання);

2. середньомісячна номінальна заробітна плата лікарів, середнього медичного персоналу (зростання). За допомогою цього показника можна оцінити можливість залучення в медичні установи регіону

кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити надання якісних послуг;

3. смертність населення (зниження): дитяча на 1000 народженим живими; у вікових групах на 100 тис. чоловік відповідного віку (від 1 року до 4 років; від 5 до 9 років; від 10 до 14 років; від 15 до 19 років); материнська на 100 тис. народжених живими;

4. середня тривалість тимчасової непрацездатності у зв'язку із захворюванням, розраховуючи на одного працюючого (у днях). Даний показник відображає рівень соціально-економічного розвитку регіону й благополуччя населення, характеризує здоров'я населення регіону, умови праці, а також доступність і якість наданих медичних послуг.

При цьому зазначимо, що соціальна ефективність є більш прийнятною щодо функціонування РРМП, оскільки медичні послуги орієнтовані на споживача і його здоров'я. Однак у ринкових умовах господарювання економічна ефективність, яка в більшій мірі стосується виробників медичних послуг, також набуває вагомого значення. Тому регіональна політика повинна враховувати ефективність в цих двох аспектах і містити заходи для їх підвищення.

На другому етапі слід визначити регіональні пріоритети підвищення ефективності функціонування РРМП у залежності від особливостей споживання медичних послуг в регіоні, структури захворюваності, співвідношення попиту і пропозиції медичних послуг та ступеня впливу факторів на них. Наприклад, для регіонів, які найбільше постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, більш прийнятним є спрямування заходів регіональної політики для збільшення соціальної ефективності функціонування РРМП.

Діагностику стартових умов та оцінку факторів розвитку РРМП передбачається здійснювати на третьому етапі. Зазначимо, що ринок ефективно функціонує, коли дефіцит або надлишок медичних послуг є якомога меншим. Тому необхідно проводити систематичний аналіз показників, що характеризують попит та пропозицію медичних послуг на РРМП, а також вивчати вплив факторів на їх рівень. Це дасть можливість оцінити існуючий стан ринку, можливості прогнозу його майбутнього та обґрунтувати комплекс заходів на підвищення ефективності функціонування даного ринку.

Четвертий етап передбачає вибір заходів підвищення ефективності функціонування РРМП в залежності від визначених регіональних пріоритетів. В цілому підвищення ефективності функціонування регіонального ринку медичних послуг повинно здійснюватись за рахунок наступних заходів:

1. Інтенсифікації впровадження висококваліфікованих керівних кадрів (медичний менеджер), що мають знання і навички в області менеджменту і інформаційних технологій і володіють повноваженнями для прийняття самостійних управлінських рішень та втілюють їх в практику. При цьому сучасна нестабільність на РРМП вимагає розвивати у медичних менеджерах надзвичайно важливих і необхідних для керівників таких якостей, як самостійність і відповідальність за свою роботу, вміння працювати з інформацією, а також постійно перебувати у пошуку організаційних і керівних механізмів в умовах кон'юнктури регіональних ринків медичних послуг.

2. Створення у кожному регіоні спеціалізованих служб для наукового обслуговування платоспроможного попиту на РРМП, вивчення його динаміки.

3. Контролювання якості надання медичних послуг на регіональному ринку медичних послуг медичними закладами усіх форм власності.

4. Удосконалення структури та професійних навиків медичних кадрів залежно від сучасних соціально-економічних умов регіону та реальних потреб населення.

5. Здійснення державного регулювання процесів на РРМП правовими, адміністративними та економічними методами. А також методами прямого регулювання, які визначають стратегічні цілі його розвитку та відображення їх у цільових програмах, та непрямого (опосередкованого) регулювання, які ґрунтуються переважно на товарно-грошових важелях.

Основними засобами адміністративного регулювання діяльності суб'єктів ринку медичних послуг є ліцензування, патентування, сертифікація, стандартизація тощо. Публічні засоби впливу найчастіше застосовуються при створенні суб'єкта господарювання або не господарюючого суб'єкта.

Для ефективного функціонування ринку медичних послуг його регулювання має здійснюватися державою та ринковими інститутами.

6. Забезпечення належного рівня інформаційного взаємообміну, який дозволяє споживачам і виробникам медичних послуг на РРМП знайти один одного.

7. Удосконалення економічних відносин між суб'єктами РРМП.

8. Забезпечення умов для активації конкуренції між виробниками медичних послуг в межах регіону. Для створення конкурентного середовища необхідно:

- постійно розглядати стан дотримання антимонопольного законодавства та вживати систему заходів до недопущення його порушень або покарань за їх порушення при наданні медичних послуг населенню;

- усувати наявні штучні вхідні бар'єри медичних закладів на ринок та стимулювати вступ нових на ринки, особливо монополізовані;

- запровадити механізми подолання негативного впливу «тіньового ринку медичних послуг» на конкуренцію;

- розробити конкурентні засади надання державної підтримки сільській медицині;

- проводити роботу, спрямовану на диверсифікацію медичних послуг, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у медицину.

9. Створення єдиної методології розрахунку цін на них, яка б повністю враховувала умови та фактори, що їх формують на РРМП.

Зазначимо, що обґрунтована методика встановлення цін на медичні послуги в регіоні та цінова політика, яка враховує зняття необґрунтованих обмежень у встановленні ціни бюджетних установ при наданні платних медичних послуг, є необхідною умовою ефективного функціонування медичних закладів на регіональних ринках медичних послуг. Адже через ціну реалізуються основні результати діяльності медичних закладів, а тому й ціна визначає їх ефективність.

З цією метою пропонуємо ціни на медичні послуги на РРМП розбивати на такі групи:

- високі ціни, які відображають унікальність, патентну захищеність послуги та відсутність на початковому етапі її надання попиту на неї серед населення регіону;

- експериментальні ціни, мають місце тоді, коли подібні послуги не пропонуються на регіональному ринку медичних послуг;

- низькі ціни або ціни проникнення на регіональний ринок. Вони є характерними для медичних послуг, які несуть в собі низькі затрати, мають високий і стабільний попит [5].

10. Забезпечення рівних економічних умов для підприємницької діяльності бюджетних і приватних медичних установ на регіональних ринках медичних послуг. При цьому потрібно переоцінити:

- умови функціонування державних і приватних медичних установ у регіоні;

- проаналізувати економічні наслідки існування диспропорції на РРМП для держави, населення й самих медичних установ різних форм власності.

11. Запровадити науково-обґрунтовані норми і нормативи, що відповідають реальним потребам населення регіону у медичних послугах у розрізі їх рівнів надання (первинний, амбулаторно-поліклінічний, стаціонарний). При цьому необхідно зміцнити первинний рівень надання медичних послуг, потреби населення у яких є найбільшими і найдоступнішими в межах проживання.

12. Удосконалити регіональну медико-соціальну статистику, яка міститиме статистичні показники для оцінки й аналізу поточної ситуації функціонування РРМП. Відсутність відповідної статистичної інформації не дозволяє належним чином оцінювати ситуацію на РРМП.

13. Запровадити медичне страхування, розвиток якого підсилюватиметься створенням відповідної нормативно-правової бази, поширенням інформації про вартість медичних послуг на РРМП, забезпеченням сприятливих умов у регіоні (укладення контрактів, багатоканальне фінансування, моніторинг, інформаційні системи) для їх купівлі.

Досягнення підвищення ефективності функціонування регіональних ринків медичних послуг вимагає значних економічних засобів, наукових розробок і обґрунтувань. При цьому максимальний ефект від цих заходів досягатиметься за умови їх комплексного застосування. Контроль і моніторинг за реалізацією заходів підвищення ефективності та функціонування регіональних ринків медичних послуг (п'ятий етап) повинні здійснювати безпосередньо органи регіональної влади, які мають бути головними суб'єктами цього процесу.

Висновки з проведеного дослідження. Відслідковування реалізації обґрунтованих автором напрямків розвитку національного і регіональних ринків медичних послуг за допомогою запропонованої моделі визначення економічної та соціальної ефективності їх функціонування та здійснення моніторингу та контролю дасть змогу розвинути конкурентне середовище виробництва й реалізації медичних послуг, поліпшити доступ до остатніх, а в кінцевому рахунку покращити індивідуальне та суспільне здоров'я.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимчук З.В. Регіональна політика розвитку ринків медичних послуг: напрямки формування та реалізації : монографія / З.В. Герасимчук, І.Б. Шевчук. – Луцьк : Надстир'я, 2009. – 200 с.
2. Каминская Т.М. Рынок медицинских услуг: опыт теоретико-институционального анализа / Т.М. Каминская. – Х. : ИПП «Контраст», 2006. – 296 с.
3. Цветкова А.Б. Управление маркетинговыми коммуникациями на рынке медицинских услуг : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством / А.Б. Цветкова. – Москва, 2003. – 181 с.
4. Носуліч Т.М. Територіальні особливості формування і розвитку ринку медичних послуг Вінницької області / Т.М. Носуліч // Продуктивні сили і регіональна економіка : [зб. наук. праць: у 2 ч.]. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – Ч. 1. – С. 276-281.
5. Столяров С.А. Рынок медицинских услуг: Некоторые его характеристики, проблемы и аспекты управления / С.А. Столяров. – Барнаул : Изд-во АЗБУКА, 2005. – 269 с.